

21. Вдовіченко С. Право на людську гідність: українська теорія і практика у контексті європейського досвіду / С. Вдовіченко, В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 4. – С. 55–62; № 5. – С. 60–70.
22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 2. – С. 14–24.
23. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид; пер. с фр. В. А. Туманова. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 399 с.
24. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України: навч. посіб. / За заг. ред. проф. П. Ф. Мартиненка, В. М. Кампа. К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 248.
25. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України: навч. посіб. / За заг. ред. проф. П. Ф. Мартиненка, В. М. Кампа. К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 248.
26. Конституційне право України: підруч. / За ред. В. Ф. Погорілка. – [2-ге вид., доопрац.]. – К.: Наук. думка, 2000. – С. 215.
27. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
28. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. Ст. 260.

УДК 342

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

ДРОБУШ Ірина Вікторівна,

д.ю.н., професор, завідувачка кафедри державно – правових дисциплін НУ «Острозька академія»

БЕНЕДИК Людмила Володимирівна,

аспірантка кафедри державно – правових дисциплін НУ «Острозька академія»

***Анотація.** У статті йдеться про особливості реалізації конституційного права на освіту та проблеми, які виникли у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Авторами приділено значну увагу питанням державного гарантування реалізації права на освіту в умовах воєнного стану, напрацьовані рекомендації щодо удосконалення нормативно – правової, організаційної та матеріально – фінансової основи механізму забезпечення права на освіту.*

***Ключові слова:** право на освіту, воєнний стан, обмеження прав, внутрішньо переміщені особи, заклади освіти.*

Вступ Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними

цінностями і культурою, та держави. Разом з тим, повномасштабне вторгнення РФ на територію України призвело до неможливості реалізації громадянами ряду конституційних прав, зокрема права на освіту. Значний відсоток учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій вимушено перемістилася в межах України або за кордон. Педагогічні та науково – педагогічні працівники та здобувачі різних рівнів освіти все ще залишаються на тимчасово окупованих територіях та потребують особливої підтримки держави. Значна кількість закладів освіти зазнали значних пошкоджень або ж взагалі зруйновані.

Переміщені за кордон батьки та здобувачі освіти потребували та все ще потребують державної й міжнародної підтримки для забезпечення можливості для продовження навчання дітей.

Вищезаначене свідчить про необхідність удосконалення нормативно – правової регламентації права на освіту, пошуку організаційних та матеріально – фінансових ресурсів, беручи до уваги наслідки російської агресії, яка триває й нині.

Огляд літератури. Теоретичною основою дослідження стали критично осмислені погляди вітчизняних вчених щодо змісту та сутності конституційного права на освіту, подальших напрямів удосконалення механізму забезпечення права на освіту Б. Андрусишина, В. Бабкіна, О. Батанова, С. Бобровник, В. Боняк, О. Зайчука, М. Козюбри, А. Колодія, Т. Костецької, А. Крусян, О. Кулініч, В. Ладиченка, С. Максимова, О. Марцеляка, О.Мельничук, О. Мурашина, Н. Мяловицької, А. Олійника, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, Н. Петрецької, О. Петришина, В. Погорілка, О. Пушкіної, П. Рабіновича, В. Сіренка, О. Скрипнюка, Р. Стефанчука, С. Стеценка, Т. Тарахонич, В. Федоренка, М. Хавронюка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка, О. Ющика та ін.

Віддаючи належне досягнутому у дослідженні проблем конституційного права людини на освіту, доводиться разом з тим констатувати, що поза увагою вчених залишається низка актуальних питань, зумовлених введенням воєнного стану в Україні, а саме: розробка дієвого конституційно – правового механізму забезпечення права на освіту, напрацювання практичних рекомендацій щодо забезпечення права на освіту громадян на неокупованих та деокупованих територіях України.

Методи. Методологічною основою роботи є система філософсько-світоглядних підходів, принципів, загальнонаукових і спеціально

наукових методів, які забезпечили об'єктивний аналіз предмета дослідження. Застосування методу аналізу дало змогу з'ясувати зміст суб'єктивного права на освіту, механізму конституційно-правового забезпечення цього права. Системний і функціонально структурний методи дозволили дослідити структуру механізму реалізації права на освіту. Використання формально юридичного методу сприяло виявленню прогалин у законодавстві про освіту, підготовці пропозицій щодо його вдосконалення в умовах введення воєнного стану на всій території України.

Результати та обговорення. На порядку денному стоїть питання оновлення механізму в частині нормативно-правового забезпечення конституційного права особи на освіту, що матиме на меті пошук шляхів вдосконалення існуючих і розроблення нових правових приписів, організаційних та матеріальних засобів, необхідних для реалізації особою конституційного права на освіту. Так, Закон України «Про освіту» було доповнено ст. 57 – 1, що закріплює державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану. Так, здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується: організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби).[1] При цьому забезпечення державних гарантій, визначених цією статтею, створення безпечного освітнього середовища, організацію здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) у межах своєї компетенції здійснюють органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти; заклади освіти, установи освіти, наукові установи,

їх засновники; громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність.

При реалізації права на освіту пріоритетним є питання безпеки учасників освітнього процесу. Саме тому освітній процес у закладах загальної середньої освіти в 2023/2024 н. р., відповідно до рішень обласних, Київської міської військових адміністрацій та засновників закладів освіти, може бути організовано за очною, дистанційною формами навчання або їх поєднанням (за змішаним режимом) залежно від можливостей фонду захисних споруд цих закладів[2].

Механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 941/35224. Дистанційне навчання може передбачати навчальні (у тому числі практичні, лабораторні) заняття, вебінари, онлайн-форуми та конференції, самостійну роботу, дослідницьку, пошукову, проектну діяльність, навчальні ігри, консультації та інші форми організації освітнього процесу, визначені освітньою програмою закладу освіти (навчальними програмами з окремих предметів (інтегрованих курсів). Спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, консультацій, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації в синхронному або асинхронному режимі.

Питання безпеки учасників освітнього процесу має бути на першому місці при визначенні формату проведення навчальних занять[3].

В суспільстві обговорюється проблема уникнення чоловіків від мобілізації шляхом використання ними права на освіту. За даними Міністерства освіти та науки, цього року кількість контрактників в університетах небувало **зросла** – на 82%, якщо виокремити лише чоловіків. Студенток і студентів до 20 років, порівнюючи з минулим роком, поменшало. Натомість різко зросла кількість студентів віком 30-50 років. Разом з тим, іноземні заклади вищої освіти теж зараховують чоловіків незалежно від їх віку та передбачають дистанційну форму навчання. При цьому варто пам'ятати, що обмеження права на вступ до ЗВО на основі вікового цензу є порушенням прав людини. Тому варто застосовувати інші механізми, зокрема реагування ЗВО у випадку академічної заборгованості такого контингенту здобувачів, тощо.

Висновки. Аналізуючи механізм реалізації конституційного права на освіту в умовах воєнного стану варто акцентувати увагу на реальній можливості організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів не залежно від території їх перебування. Внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги та підтримки з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування в частині забезпечення умов якісного навчання. Також освітній процес вимагає нових інноваційних підходів, широкого впровадження інформаційних технологій, матеріальної підтримки держави та міжнародних донорів.

Список літератури

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про особливості організації 2023/2024 навчального року в умовах правового режиму воєнного стану: Лист МОН від 16.08.2023 № 1/12186-23 URL: <https://osvita.ua/legislation/>
3. Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану: Лист МОН №1/17310 – 23 від 03.11.2023. URL: <https://osvita.ua/legislation/>

УДК 17:502:001.895

НОЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ В ДОБУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

ЗАПОРОЖАН Валерій Миколайович,
д. мед. н., професор,
академік НАМН України,
заслужений винахідник України, ректор

МАРІЧЕРЕДА Валерія Геннадіївна,
д. мед. н., професор, перший проректор

ХАНЖИ Володимир Борисович,
д. філос. н., професор,
завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Анотація

В статті розглянуто перспективи впровадження системи ноетики в якості етико-аксіологічної бази, яка має регламентувати медико-біологічні дослідження. Показано можливі ризики, які в перспективі можуть очікувати на людство через нерегламентоване використання розробок в галузях нанотехнологій, робототехніки, генної інженерії. Заявлено про неприпустимість утискання «людського в людині» (низки ознак, що визначають унікальність і самобутність людського способу існування), а також маніпуляцій із таким.